

СТРУКТУРНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Симоненко Л. І., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. В умовах довгострокових структурних зрушень української економіки необхідна кількісна та якісна оцінка взаємозв'язків сільського господарства і національної економіки. Визначення основних напрямів та перспектив розвитку сільського господарства у структурних трансформаціях національної економіки потребує аналізу пропорцій, що склалися між основними виробничими секторами галузі; місця галузі у національній економіці; її впливу на зовнішньоекономічний стан країни.

Визначити роль галузі у національній економіці дозволяє система національних рахунків (СНР). Діюча схема обчислення центрального показника СНР, валового внутрішнього продукту (ВВП) виробничим методом, дозволяє оцінити частку валової доданої вартості (ВДВ), створеної, в тому числі, сільським господарством в загальному обсязі ВВП. Окрім того, методологія СНР уможливорює визначення в кожній з галузей економіки питомої ваги проміжного споживання у випуску товарів та послуг, тобто витратоємність виробництва. Розподіл валової доданої вартості на первинні доходи і їх

перерозподіл важливі для оцінки можливостей розширення виробництва, результатів політики держави і т.д. Використання таблиць «витрати-випуск», які відображають взаємозв'язки між галузями економіки, дозволяє встановити ті галузі, продукції яких найбільше потребує сільське господарство, і галузі, розширене відтворення в яких залежать від сільського господарства. Значні аналітичні можливості має СНР для визначення впливу експорту продукції сільського господарства та продуктів її переробки на стабільність платіжного балансу (ПБ). Окрім того, сільське господарство є об'єктом прямих іноземних інвестицій, що також впливає на стан ПБ.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі визначення сільського господарства як складової економічної системи України присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: С. Дем'яненко, І. Лукінова, О. Могильного, О. Онищенко, Б. Пасхавера, П. Саблука, В. Трегобчука, О. Шпичака, В. Юрчишина. В сучасних умовах відчутною стає потреба всебічної оцінки сільського господарства, як чинника зростання національної економіки.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою роботи є використання методологічних та методичних підходів СНР до визначення ролі сільського господарства в економіці країни. Об'єктом роботи є «сільське господарство» як складова національної економіки. Оцінку впливу сільського господарства на загальноекономічні результати здійснено на основі даних Держкомстату України [1,2], наукової інформації Інституту економіки та прогнозування НАН України [3].

Результати дослідження. Відповідно до методології СНР (КВЕД (ДК 009:2010)) [4] сільське господарство є сукупністю процесів з вирощування та збору культур на сільськогосподарських угіддях, розведення та вирощування сільськогосподарських та інших тварин (свійських і диких) і виробництва тваринницької продукції, надання послуг у сільськогосподарському виробництві, а саме виконання сільськогосподарських робіт і процесів спеціалізованими підприємствами.

Основні сільськогосподарські виробники представлені у СНР секторами нефінансових корпорацій та домашніх господарств [5]. Сектор нефінансових корпорацій у галузі сільського господарства об'єднує всі підприємства, основним видом діяльності яких є сільське господарство. До сектора домашніх господарств належать особисті селянські господарства, враховуючи колективні сади та городи.

Сільське господарство як складова частина економіки у системі національних рахунків відображена трьома основними блоками даних про обсяги виробництва, використані ресурси та, як результативний показник, створену додану вартість. Падіння обсягів виробництва валової продукції у сільському господарстві призвело до скорочення частки галузі у випуску порівняно з 1990 р. У табл.1 наведені дані частки сільського господарства за такими показниками як випуск, чисельність зайнятих, основні засоби, валова додана вартість.

За методологією СНР випуск – це вартість товарів і послуг, що є результатом виробничої діяльності одиниць-резидентів у звітному періоді; до числа зайнятих відносять осіб у віці 15–70 років; основні засоби розглядають як матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва; ВДВ – різниця між випуском та проміжним споживанням, містить у собі первинні доходи у формі заробітної плати, податків, прибутку, що створюються учасниками виробництва і розподіляються між ними[5].

Трифакторна модель економічних ресурсів (праця, земля, капітал) визначає працю вирішальним чинником економічного зростання, оскільки завдяки цьому ресурсу у сільському господарстві відбувається перетворення природних об'єктів у форму товару. Вплив трудових ресурсів на економічне зростання може проявлятися або через збільшення зайнятості, або через підвищення ефективності роботи зайнятих працівників (тобто продуктивністю праці). Збереження високої частки зайнятих у сільському господарстві відбувається переважно за рахунок працюючих в господарствах населення [6]. Скорочення виробництва на фоні сталої кількості зайнятих працівників може свідчити

про приховане безробіття, неефективне використання трудових ресурсів, як результат, низька продуктивності праці залишається невирішеною проблемою.

Таблиця 1

Частка сільського господарства в основних показниках розвитку економіки України, %

Показник	1990 р.	2000 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Випуск продукції сільського господарства у загальному обсязі випуску (у фактичних цінах)	18,7	14,5	7,9	7,5	8,1
Чисельність зайнятих у загальній їх кількості	20,1	21,5	15,6	15,4	16,8
Основні засоби сільського господарства у загальній вартості основних засобів	16,3	11,6	2,6	1,7	...
ВДВ сільського господарства у загальному її обсязі	25,5	16,3	8,3	8,7	9,6

Джерело: [2, с.30, 33, 37, 38].

Одним з основних факторів розвитку аграрного сектору є земля. Площа сільськогосподарських угідь, які використовувалися у сільськогосподарському виробництві, на початок 2012р. становила 37, 1 млн. га (61% території України)[1]. В умовах формування ринкового середовища відбувся внутрішньо секторальний перерозподіл земельних ресурсів на користь сектора господарств населення. Навіть за умови падіння продуктивності зростання кількості зайнятих у господарствах населення саме у цьому секторі дало можливість отримати більші обсяги продукції в останні роки. Перерозподіл ресурсів на користь цього сектора дав можливість утриматися від критичного падіння обсягів виробництва. Тимчасове зосередження виробництва у секторі домашніх господарств підтверджує їх більшу життєздатність у складних економічних умовах.

Що стосується сектора сільськогосподарських підприємств, то його неефективність обумовлена, поряд із низкою різних причин, технічною і технологічною відсталістю, відсутністю протягом тривалого періоду інвестицій через їх ризикованість [7]. Значне зменшення інвестицій попередніх років стало однією з основних причин різкого скорочення питомої ваги основних засобів сільського господарства.

Позитивними тенденціями розвитку сільського господарства з 2010 р можна вважати зростання валової доданої вартості, що може свідчити про поступове поліпшення ситуації в цьому секторі.

Висновки.

1. Значення сільського господарства як складової господарчого комплексу в системі макроекономічних взаємозв'язків кількісно визначається його часткою у створенні ВДВ, якісно – сільське господарство відіграє важливу роль у формуванні темпів економічного зростання. Сільське господарство як складова національної економіки є активним споживачем товарів та послуг інших галузей, опосередковано створює в них робочі місця. Отже, воно може суттєво впливати на розвиток інших галузей та макроекономічну стабільність держави.

2. Виходячи з тенденцій, які мають місце в сучасній економіці України, можна твердити, що протягом певного періоду внесок сектора домогосподарств у випуск продукції сільського господарства буде залишатися значним і цей виробник є дуже важливим для аграрного ринку України. Але лише сільськогосподарські підприємства можуть акумулювати основні та оборотні засоби на рівні, необхідному для інтенсивного ведення виробництва. Процес економічного зростання повинен супроводжуватися зростанням продуктивності праці в сільському господарстві та відносним його

зменшенням у ВВП.

3. Використання трудових, земельних, і техніко-технологічних ресурсів аграрним сектором засвідчив, що, по-перше, лише завдяки внутрішньосекторальному перерозподілу земельних ресурсів на користь сектора господарств населення вдалося зменшити темпи падіння виробництва валової продукції; по-друге, навіть за умови швидшого падіння продуктивності праці у господарствах населення зростання кількості зайнятих саме у цьому секторі дало можливість отримати більші обсяги випуску.

Використані джерела інформації

1. Сільське господарство України:Доповідь [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Сільськегосподарство України 2011 рік: [стат. зб.] /за ред. Н. С. Власенко; Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О. М. Бородіна, В. М. Геєць, А. О. Гуторов та ін.]; за ред. В. М. Гейця, О. М. Бородіної, І. В. Прокопи; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 56 с.

4. Класифікація видів економічної діяльності (ДК 009:2010). [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з титул. екрана.

5. Класифікації системи національних рахунків / Класифікація інституційних секторів економіки України. [Електронний ресурс]. – режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. Прокопенко К. О. Методологічні аспекти оцінки продуктивності праці у сільському господарстві / К. О. Прокопенко // Статистика України. – 2012. – №3. – С. 14-20.

7. Прокопенко К. О. Методологічні аспекти дослідження місця сільського господарства у структурі національної економіки / К. О. Прокопенко // Статистика України. – 2011. – №1. – С. 4-9.